

Шехавцова С.О.¹

**Аксіологічний компонент суб'єктності студента
до майбутньої професійно-педагогічної діяльності**

¹ *Шехавцова Світлана Олександрівна,*

*кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки,
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Луганськ, Україна*

Анотація: В статті розглядається аксіологічний компонент суб'єктності студента до майбутньої професійно-педагогічної діяльності. Автор звертається до теоретико-методологічних засад теорії суб'єкту діяльності для визначення системи цінностей, що сприяють формуванню суб'єктності студента до майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Ключові слова: суб'єктність студента, суб'єкт діяльності, ціннісні орієнтації, аксіологічний компонент, професійно-педагогічна діяльність.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки формування суб'єктності студента є основною характеристикою гуманістичної, особистісно орієнтованої освіти, метою якої є сприяння особистісного та професійного зростання майбутніх фахівців до професійно-педагогічної діяльності, розкриття можливостей та набуття цінностей і смислів суб'єктами навчальної діяльності в університеті. Формування суб'єктності у студентів передбачає володіння ціннісним відношенням до обраної педагогічної професії, які здатні адаптуватися до нових соціально-педагогічних умов та плідно працювати, виявляючи ініціативність, авторський підхід до навально-виховного процесу, власну активність, яка б сприяла ефективним перетворюванням в педагогічному середовищі.

Очевидно, на сьогодні сучасній школі потрібні педагоги-професіонали, фахівці з високим рівнем загальної та професійно-педагогічної культури, особистісним потенціалом, який сприяв би самовдосконаленню та індивідуальному творчому підходу до власної педагогічної професії та стимулював в українському суспільстві інтерес до результатів професійно-педагогічної діяльності педагогів-новаторів та педагогів-методистів.

Існуюча джерельна база з проблеми формування суб'єктності студентів в освітньому просторі, зокрема в університеті, представлена в різноманітних психолого-педагогічних наукових дослідженнях, серед яких наукові роботи К. Абульханова-Славської, Л. Абдаліної, О. Асмолов, О. Балл, І. Бех, М. Боритко, С. Кашлева, О. Леонової, В. Маркіна, О. Мешка, Т. Ольхової, В. Петровського, Л. Скорич, Л. Стахнева, В. Ткачева, О. Цимбал, В. Чернобровкіна та ін.

Мета статті полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні аксіологічного компонента суб'єктності студента до професійно-педагогічної діяльності.

Становлення суб'єктності студента відбувається через його самовизначення. Перш за все самовизначення до професійно-педагогічної дія-

льності. Викладач надає лише педагогічну підтримку студентові у виборі та у прийнятті рішень щодо педагогічної діяльності майбутніх педагогів. В результаті самовизначення студент буде свою власну систему цінностей та професійно-педагогічну стратегію майбутньої професійної кар'єри. Формами організації такої діяльності можуть бути „Я-концепція”, направленість особистості або суб'єктність особистості.

Ми цілком погоджуємося з думкою З. Адамської, яка вважає, що завершення процесу самовизначення відкриває для суб'єкта потенційну сферу розвитку, яка лежить за межею Я суб'єкта і потенційно виступає в якості мотиву його подальшого розвитку. Таким чином, процес самовизначення актуалізує процес саморуху особистості, в основі якого лежить самостійний вибір напрямку розвитку у зрілому віці, що визначається єдністю раціонального й ірраціонального. Саморух – це результат усвідомлення горизонту власного незнання, який мотивує подальше пізнання та розвиток – розширення межі Я суб'єкта, трансформацію „потенційного Я” в „реальне Я”. В основі саморуху лежать ціннісно-сміслові орієнтири, які несуть в собі смислотворчу функцію. Ціннісні орієнтації являють собою змістовий бік спрямованості особистості і становлять основу її ставлень до навколишнього світу, до інших людей, до самої себе, основу світобачення і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції. В особистісних цінностях проявляється та особлива специфіка духовної сфери життя людини, яка визначає смисловий зміст суб'єктності, а також самовизначення і самостійності прояву суб'єкта як активно діючого. Отже, самовизначення і саморух – це первинні і необхідні для актуалізації суб'єктності процеси, які виводять дану сутнісну властивість особи з потенційного в реальний стан. Усі вищеперераховані процеси є необхідними складовими суб'єктності, без реалізації яких вона назавжди б залишилася неактуалізованою потенцією [1, с. 154].

На думку М. Боритко простір суб'єктності людини або його ціннісно-смыслову сферу утворюють два поняття, які поєднуються в категорії „цінність”, а саме те, що має значущість для інших людей і те, що емоційно прийнято та усвідомлено самим студентом. Ці процеси (осмислити, тобто надати цінності смислам і усвідомити, тобто сформулювати смисли в цінності) [2, с. 12 – 13].

В широкому розумінні навчально-виховний процес передбачає залучення учасників освітнього процесу до оволодіння цінностями культури, освіти та професії. Саме тому аксіологізація освіти визначає цінності, які визначають направленість професійної діяльності студента. Так, ціннісні орієнтації студентів входять в сферу соціальної та освітньої реальності.

З позицій педагогічної аксіології вагомим аспектом для нашого дослідження є визначення цінностей професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів, що передбачають відповідальність за обрану професію, талант педагога, його пошуково-дослідну, інноваційну діяльність, комунікативні здібності, позитивний стиль спілкування, професіоналізм педагога.

Науково обґрунтована класифікація педагогічних цінностей в структурі професійно-педагогічної культури була розроблена під керівництвом В. Сластьоніна, в основі якої полягають потреби особистості, що співвіднесені з професією вчителя, її соціальним смислом. Виходячи з особливостей педагогічної діяльності, яка дозволяє учителю вдовольнити матеріальні, духовні потреби, а також є орієнтиром його соціальної та професійної активності, визначені цінності педагогічної діяльності, що пов'язані з: 1) самоствердженням в суспільстві, тобто в соціальному середовищі; 2) потребами в спілкуванні; 3) самовдосконаленню; 4) самовираженні.

Класифікація представлена такими цінностями:

- цінностями-цілями, які визначають концепцію особистості майбутнього учителя в сукупності Я-особистісного і Я-професійного;
- цінностями-засобами як концепцією педагогічного спілкування, техніками та технологіями, моніторингами, інтуїції;
- цінностями-відносинами, що розкривають сукупність відношень учасників педагогічного процесу, а також формування позиції по відношенню до професійно-педагогічної діяльності;
- цінностями-якостями, що передбачають різноманітність взаємопов'язаних позитивних, діяльнісних, поведінкових якостей особистості;

- цінностями-знаннями, що визначають її особистісну і професійну компетентність [4, с. 69 – 70].

Принцип аксіологізації передбачає розуміння освітніх та духовних цінностей в процесі навчання в університеті. На думку Н. Мерзлякової, в процесі формування професійного становлення аксіологізація полягає в розумінні значущості ціннісного відношення до освіти, а в майбутньому – до майбутньої професійної діяльності, до майбутньої кар'єри [3, с. 35]. Так, сформовані ціннісні орієнтації та відношення активізують самовизначення та саморозвиток студентів в професійному плані.

В контексті теорії суб'єкту діяльності більшість дослідників (К. Абульханова-Славська, А. Леонтьєв) зазначають, що цінність діяльності для особистості пов'язана перш за все з можливістю у самовираженні, використанні своїх здатностей та можливістю творчості.

Сьогодні в науковій літературі можна знайти досить солідне обґрунтування теоретико-методологічних засад теорії суб'єкту діяльності, тому ми зупинимося на проблемах, пов'язаних із реалізації цієї теорії та формування суб'єктності зокрема у вищій школі, тим більш, що цей аспект не набув ще належного висвітлення в українській педагогічній науці.

Ми дотримуємося думки, що для суб'єкту діяльності характерно бути включеним у процес будь-якої діяльності і відповідальності, яка не дає йому можливість змінити свою думку, навіть коли виникли труднощі. Характерною умовою такою діяльності є перетворююча активність суб'єкту як атрибут суб'єктності в діяльності та поведінці, в процесах сприйняття, прийняття рішень, що виражається в індивідуалізації прийняття цих рішень та постановці завдань.

Неможливо не відзначити аксіологічний компонент суб'єктності студента, оскільки успішне вирішення педагогічних стратегічних, тактичних, оперативних завдань передбачає не стільки сформованість різних компетентностей майбутнього педагога, скільки набуття внутрішнього орієнтуру, регулятору поведінки, тобто ціннісних орієнтацій. В структурі суб'єктності саме ціннісні орієнтації виступають в ролі ядра в підготовці студентів до професійно-педагогічної діяльності, що розкривають ціннісні ідеали та смисли, що сприяє майбутньому педагогу усвідомити своє призначення в професійно-педагогічній діяльності.

Очевидно, система цінностей має орієнтувати майбутнього педагога в його професійної діяльності, регулює його відносини з учнями, колегами, а також є критерієм оцінки результатів власної професійно-педагогічної діяльності.

Важливою особливістю, що визначає специфіку обраних цінностей майбутнього педагога, є реалізація свого особистісного потенціалу, визначення траєкторії та стратегії розвитку свого професійного і педагогічного становлення. Щодо становлення суб'єктності студента до професійно-педагогічної діяльності, то ми вважаємо такі цінності повинні бути домінуючими у загальному контексті професійно-педагогічному становлення студента: 1) орієнтація на особистість учня як домінанту професійно-педагогічної діяльності; 2) орієнтація на знання як домінанту навально-виховного процесу; 3) орієнтація на зовнішні показники результативності навчального процесу і власної педагогічної діяльності; 4) орієнтація на інноваційні педагогічні технології.

Таким чином, можна зробити висновок, що в процесі професійно-педагогічної діяльності студента відбувається не тільки розвиток ціннісно-особистісної сфери майбутнього педагога, інтелектуального зростання, а й перетворення його внутрішнього світу. Тому, аксіологічний компонент суб'єктності студента дозволяє розглянути професійно-педагогічну діяльність студента як реальну можливість формування суб'єктності студента, як створення умов самоорганізації майбутньої професійної діяльності, так і визначення перспектив та цілей на основі власних особистісних ціннісних орієнтацій, пошук варіантів суб'єктної реалізації педагогічних цілей та цінностей і, нарешті, усвідомлення особистісних і професійно-педагогічних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамська З. Розвиток суб'єктності майбутніх психологів / Психологія особистості. – 2010, 1: 153 – 159.
2. Борытко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности : монография. – Волгоград: „Перемена”, 2001. – 181 с.
3. Мерзлякова Н. С. Реализация организационно-педагогических условий процесса формирования профессиональной мобильности студента университета в поликультурном образовании / Педагогический журнал Башкортостана. – 2010, 3(30) : 31 – 37.
4. Слостенин В.А., Чижакова Г.И. Введение в педагогическую аксиологию : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М. : Издательский центр „Академия”, 2003. – 192 с.

Shekhavtsova S.O.

Axiological component of student's subjectivity to the perspective professional and pedagogical activity

Abstract: The article deals with the axiological component of student's subjectivity to the perspective professional and pedagogical activity. The author reveals to the theoretical and methodological substances of the theory of subject activity to determine the system of values which support the forming student's subjectivity to the perspective professional and pedagogical activities. In the article the author defines the peculiarities of the pedagogical activities, which allows to satisfy the material and spiritual teacher's requirements and it promotes the social and professional activeness of the teacher and encourages the teacher to determine the professional values of the pedagogical activities. The teacher's values to the professional and pedagogical activities are associated with self-confirmation in the social surrounding, the requirements in communication, self-development and teacher's self-expresses. The article focuses on the axiological component of the student's subjectivity, which includes the following values: 1) values-goals connected with the personality conception of perspective teacher together with I-personality and I-professional; 2) values-methods as the conception of the pedagogical communication, techniques and technologies; 3) values-relationships taking into account the interaction between the pedagogical process members and the formation the position concerning to the professional and pedagogical activities; 4) values-qualities connected with the variety positive and active personal qualities; 5) values-acknowledges which determine the personal and professional teacher's competence. The axiological component of the student's subjectivity allows to determine the professional and pedagogical activity as a real opportunity to form the subjectivity creating the conditions for self-organization the perspective professional activity so as creating the perspectives and goals on the basis own personal values.

Keywords: student's subjectivities, subject activity, value orientations, axiological component, professional and pedagogical activity.

Шехавцова С.А.

Аксиологический компонент субъектности студента к будущей профессионально-педагогической деятельности

Аннотация. В статье рассматривается аксиологический компонент субъектности студента к будущей профессионально-педагогической деятельности. Автор обращается к теоретико-методологическим основам теории субъекта деятельности для определения системы ценностей, которые способствуют формированию субъектности студента к будущей профессионально-педагогической деятельности. В статье автор определяет особенности педагогической деятельности, которые позволяют удовлетворять материальные и духовные потребности учителя и является ориентиром его профессиональной и педагогической деятельности учителя, а также способствует ценностей педагогической деятельности учителя. Педагогические ценности в профессиональной деятельности ассоциируются с самоутверждением в социуме, с потребностями в общении, самоусовершенствовании, самовыражении. Статья сосредоточена на аксиологическом компоненте

субъектности студента, который включает следующие ценности: 1) ценности-цели, связанные с концепцией личности будущего учителя Я-личностного и Я-профессионального; 2) ценности-методы как концепция педагогического общения, техник и технологий; 3) ценности-взаимоотношения учитывающие взаимоотношения участников педагогического процесс, а также формирование позиции про отношению к профессионально-педагогической деятельности; 4) ценности-характеристики, связанные с разнообразием позитивных и активных черт личности; 5) ценности-знания, которые определяют профессиональную и педагогическую компетентность. Аксиологический компонент субъектности студента позволяет рассматривать профессионально-педагогическую деятельность как реальную возможность формирования субъектности студента, как создание условий самоорганизации будущей профессиональной деятельности, также как и определение перспектив и целей на основе собственных личностных ценностей.

Ключевые слова: субъектность студента, субъект деятельности, ценностные ориентации, аксиологический компонент, профессионально-педагогическая деятельность.